

I. Гост

Тая прохладна _____ вечер чорбаджи Марко, гологлав, по халат, вечеряше с **челядта (с децата)** си на двора.

Господарската _____ беше сложена, както по обикновение, под лозата, между бистрия и студен чучур (**Тръба, по която изтича водата от чешма или извор**) на **барата (Малка река, вада)**, който като _____ пееше, деня и нощя, и между високите бухлати чемшири, що се _____ край зида, зиме и лете все зелени. Фенерът светеше, окачен на _____ на едно люлеково дръвче, което приятелски надвисваше миризливите си люлеки над главите на челядта.

А тя беше _____.

До бай Марка, до старата му майка и до стопанката му седяха около _____ рояк деца — големи и малки, които, въоръжени с ножове и вилици, опустошаваха мигновено хлябове и блюда. Те напълно _____ турската дума: **сомун душманларъ (унищожители на хляба)**.

Бащата хвърляше от час на час добродушни погледи на тия запъхтели работници с остри зъби и _____ воденици, усмихваше се и казваше весело:

— Яжте, татовата, да порастете! Пено, налей _____ пак!

Слугинята отиваше при _____, дето изстиваше руйното вино, наливаше и донасяше дълбока **фарфорова (от порцелан)** паница. Бай Марко я поднасяше на децата, като казваше благоразположено:

— Пийте бре, **маскари! (маскара - човек за смях, тук като насмешка)**

И паницата изреждаше всичкия народ. Очите на народа светваха, бузите се зачервяваха и той си _____ с наслаждение устните. Тогава Марко се обърна към жена си, която се понавъси _____, и каза строго:

— Нека да пият при мене — да не са жедни за вино. Аз не ги ща да станат _____, като пораснат.

Марко имаше свой практически възглед за _____. Човек малообразован, **от прежното (от предишно)** време, той със своя естествен здрав смисъл разбираше добре човешката _____ и знаеше, че онова, което се **запрещава (забранява)**, по-силно се желае. По тая причина, за да ги **заварди (предпази)** от _____ към кражба, той поверяваше на децата си ключа от ковчега с парите.

— Гочо, иди отвори **севлевия (от кипарис)** _____ и ми донеси кесията с **минцовете! (минц- австрийска златна монета)**.

Друг път поръчаше на другиго:

— На, татовата, иди ми отчети от _____ с жълтиците двайсет **рубета (малки жълтици)**, та да ми ги дадеш, като се върна. — И излизаше.

Въпреки _____ на повечето бащи по онова време, додето обядват, да държат прави децата си, уж да ги научат на **почит (уважение)** към старите, Марко винаги туряше

своите на _____. Също и кога имаше гости, той викаше синовете си да присъствуват.

— Нека да добият господарски _____ — обясняваше той, — а не да се дивят и **гушат (срамуват)** пред хората като Анко Разпопчето.

Анко Разпопчето се **спряпаше (спряпа се (диал.) - спъва се)** от срам, колчем срещнеше човек в панталони от черно сукно.

Като беше _____ **слисан (зае)** с търговските си работи, Марко само на трапезата виждаше народа си вкуп и тогава допълняше възпитанието му по доста своеобразен начин:

— Димитре, не _____ пред баба си на софрата, не бъди такъв **фармасонин (от франкмасон, обидна дума за тогавашните православни християни)**.

— Илия, не дръж ножа като касапин, не коли, ами режи човешки хляба.

— Гочо, що си се _____ като ахиевски **читак (Пренебрежително за турчин – човек с ниска култура)**? Па хвърляй феса, кога сядаш на софра. Косата ти е пак порасла като на тутраканец; иди при Ганка да ти я _____ — казашки.

— Василе, сбри си дългите **мотовили (тук – крака)**, да се сместят и други хора. Кога идем на полето, там се _____.

— Авраме, ти ставаш от софра, без да се прекръстиш, протестантино!

Но само когато беше разположен Марко, наставленията му имаха такъв тон; сърдит ли беше нещо, на трапезата царуваше гробно _____.

Дълбоко набожен и благочестив, Марко полагаше голяма грижа да вдъхне у синовете си религиозно чувство. Вечер, доде изчетеше повечерката **(вечерна молитва)** си пред _____, големите бяха длъжни да присъствуват на молитвата. Дойдеше ли неделя и празник, всички трябваше да идат на черква. Това беше закон неотменим. Нарушението му донасяше буря на къщата. През едни велики пости той поръча на Кира да иде да се _____, понеже на сутринта щеше да се **комка (причастие)**. Киро се върна скоро-скоро от черква.

Той не беше нито помирисал попа.

— Изповедà ли се? — попита баща му _____.

— Изповядах се — отговори синът.

— При кой поп?

Киро се смути, но отговори _____:

— При поп Еня.

Той излъга; защото поп Еню беше млад поп и не изповядваше.

Марко _____ тозчас лъжата, скокна сърдито, улови сина си за ухото и го изведе така на улицата. После го потири до черквата, дето го предаде на изповедника, поп Ставря, с думите: „Отче духовниче, изповядай това магаре!“ И сам чака в един трон, **дор (докато)** трая изповедта.

Още по-строго се отнасяше към ония, които _____ училището. Сам останал прост, Марко обичаше учението и учените. Той беше от реда на ония родолюбци, жъдни ревнители

на новото умствено движение, с грижите на които, в късо време, България биде засеяна с училища. Той имаше доста мъгляво понятие за практическата **облага (полза)**, която можеше знанието да донесе на този народ от земледелци, занаятчии и _____. Марко гледаше _____ как животът не даваше ни работа, ни хляб на ония, които излязяха от училище. Но той чувствуваше, със сърцето разбираше, че в науката се крие някаква _____ сила, която ще промени света.

Той вярваше в науката, както вярваше в бога, без разсъждение. Затова и залягаше да й бъде полезен, по силите си. Той имаше едно славолюбие — да бъде избран училищен настоятел в _____ си — Бяла черкова (превод на Акча Клисе – днес гр. Сопот). И всякога беше избран, понеже се ползуваше с обща почет и доверие. На тая скромна обществена длъжност Марко не _____ ни труд, ни време, но бягаше от всички други, често съпрежени (**съпровождани**) с власт и облага, а особено — от **конака (сграда - турско полицейско и административно управление в градовете)**.

Когато се дигна трапезата, Марко стана. Той беше човек около _____, с висок исполински ръст, леко приведен, но строен още. Лицето му, червендалесто, но опалено и _____ от слънце и ветрове, поради честите му пътувания по кърища и по панаири, имаше сериозно и студено изражение, даже и когато се _____. Големите му надвиснали, над сините му очи, вежди усилваха тоя строг тон на физиономията му. Но някакво добродушие, _____ и _____ се разливаха по нея и я правеха симпатична и непобедимо извикваше _____.

Марко седна пак на постланото с червен китеник одърче, загнездено между високия чемшир, и запуши **чибука (Вид лула с дълга тръба)** си. Домочадието му се _____ по-свободно на чергата до шумящата баричка, а слугинята донесе кафето.

Тая вечер Марко беше в добро настроение на духа. Той с любопитство следеше _____ на ситите, с розови бузички деца, които цепеха въздуха със звънливите си смехове. На всеки миг те _____ живописна група, из която шумно излязяха звънливи крясчета, весели кискания, сърдити гласета: те приличаха на рояк _____, що играят из клоните. Но тая _____ радостна игра сдоби изведнъж _____ характер: ръчичките замахаха по-живо, разменяха се малки юмручета, чуха се застрашителни **крикчета (викове)** и се дигна _____ и врява — птичийт концерт се обърна на сражение. Победители и победени — всички се затекоха към баща си да се тъжат или оправят. Един сочеше баба си за защитник, друг назначаваше майка си за прокурор. Сега, от _____ зрител, Марко се обърна на съдия. По право и по длъжност той трябваше да гледа съдбата. Но съдията, въпреки съдебната практика, не щя да чуе ни _____, ни защита, а издаде присъда: някои погали по главичките, други потегли за ушите, а _____ — сиреч обидените — той целуна по бузките.

И народът се умири.

Сега най-малкото човече, което спеше на ръцете на баба Иваница, разбудено от шума, изплака.

— Спи, бабината, спи, че турците ще дойдат да те грабнат — казваше му баба Иваница, като го люшкаташе на коленете си.

Марко се навъси.

— Мале — каза той, — стига си плашила с тия турци децата! Ще им оживей _____ на сърцето.

— Ех, така зная аз — отговори баба Иваница, — и нази са с турци плашили... та и не са ли за плашене, да ги порази господ! _____ жена съм и ще умра, дето го рекли, с отворени очи: нема да дойде благочестивото!

— Бабо, аз, кога пораста, и бачо Васил, и бачо Георги, ще вземем нашата **калъчка** (**сабя**) и ще _____ всички турци — извика Петърчо.

— Оставете баре един жив, бабината!

— Как е Асен? — попита Марко жена си, която се задаваше от къщи.

— Огънат му мина — спи сега — отговори тя.

— Що му е трябвало да гледа тия работи? — каза _____ баба Иваница. — Сега ей го болно.

Марко се понамръщи, но не отговори нищо. Трябва да забележим, че Асенча го беше втресло днес, защото из прозорците на училището беше видял трупа на обезглавеното дете на Генча Бояджията, що бяха докарали от полето в черковния двор. Марко прибърза да промени разговора и се обърна към децата:

— Сега мирувайте, да чуем бачо (**батко**) ви какво ще ни _____. После всички ще изпейте една песен. Василе, я разправи, днес какво ви предава учителят?

— Урок от всеобща история.

— Добре, разкажи ни от историята; кое беше?

— Война за наследството на испанския престол.

— За **шпаньолците** (**испанците**) ли? Остави ги, те не ни влизат в работа. Кажи нещо за Русия.

— Кое? — попита Васил.

— Например за Ивана Грозния, за Бонапарта, кога запалил Москва.

Марко не довърши думата си. Изрухтя нещо в тъмното дъно на двора; керемиди паднаха с трясък от _____ на зида. Кокошките и пилците изкукудечиха _____ и се разхвърчаха насам с настръхнал перушиняк. Слугинята, която събираше там прострените ризи, _____ и завика: „Хайдути! Хайдути!“

В двора настана страшна смутня. Жените се изпокриха из стаите, децата се не чува, не видяха, а Марко, който беше храбър, прав, след като надникна в тъмното място, отдето дойде _____, изчезна в една врата. Подир малко излезе из друга, при обора. Той държеше два пищова.

Това действие, колкото решително, толкоз и неблагоприятно, се извърши така бързо, щото Марковица нема време да се сети и да задържи мъжа си. Когато той _____ из прага, чу се само премалелият й глас, с който се смесаше грозното джавкане на кучето, спряно _____ при чучура.

Действително, чужди човек имаше там в сянката, между кокошарника и обора, но _____ беше тъй гъста, че нищо не личеше там. Тя ставаше още по-непроницаема за Марка, по причина на бързото му преминуване от светлината на фенера в _____ на нощта.

Марко влезе на пръсти в обора, като погали коня по задницата, да се не плаши, и погледна през _____ пречки на прозорчето. Било, че окото му привикна на мрака, било, че тъй му се стори, той видя в ъгъла, до самото прозорче, нещо _____ като човек и съвършено неподвижно.

Марко насочи пищова, сниши се и извика страшно:

— Давранма! (стой, не мърдай)

Той почака един миг с _____ на запънката.

— Бай Марко — прошушна един глас.

— Кой е тука? — попита Марко по български.

— Бай Марко, не се бойте, ваш човек съм! — И _____ се изпречи на прозорчето.

Марко ясно видя сянката на непознатия.

— Кой си ти? — попита сепнато я _____ Марко, като отдръпна пищова си.

— Иван, на дядо Манола Краличът син, от Видин.

— Не те познавам тука... що чиниш (правиш) тука?

— Ще ти разкажа, бай Марко — отговори гостът, като си снишаваше _____.

— Аз не мога да те видя... отдека идеш?

— Ще ви разкажа, бай Марко... отдалеч.

— Откъде отдалеч?

— От много далеч, бай Марко — пошушна ниско _____.

— Откъде?

— От **Диарбекир**. (Диарбекир е град-крепост, разположен на бреговете на река Тигър.

Заобиколен е от крепостни стени високи 8 метра, с 82 кули и четири порти, през които са минали много български борци за правда, просвета и свобода. Има 4 порти в римски стил, на които някога имало стража, която сутрин да отваря и вечер да затваря входовете към крепостта.)

Тая дума като един проблеск огря паметта на Марка. Той си спомни, че дядо Манол има син в Диарбекир, на заточение. Дядо Манол му беше стар приятел по търговски сношения и по голяма услуга.

Тогав излезе из обора, приближи се в мрака до _____ гостенин, хвана го за ръка и го въведе през обора в сламеника.

— Иванчо, ти ли си бе? Аз те помня момченце... Ти ще нощуваш тука, утре ще видим — каза му Марко тихо.

— Благодаря ви, бай Марко... освен вас другиго не познавах тука. — прошушна Краличът.

— Дума ли иска? Баща ти от мене няма по-добър приятел. Ти си у дома си. Видя ли те _____?

— Не; мисля, когато влязох, _____ нямаше на улицата.

— Влезе? Та тъй влазя ли се бе, синко? През покрива, на **юрюш (атака, щурм)**! Не вреди, дядовия Манолев син ми е добър гостенин всякога, най-вече когато ми иде от толкова далеко място. Гладен ли си, Иванчо?

— Благодаря, бай Марко, не съм гладен.

— Не, ти трябва да хапнеш. Аз ще ида да _____ домашните, па пак ще дойда, да си побъбрим и да я нагласим. Хай, бог да те поживи, какво щях да направя — казваше Марко, като сваляше полека чакмака (**ударник на оръжие**) на пищова си.

— Прощавай, бай Марко, _____ страшна направих.

— Трай, доде се върна. — И Марко излезе и затвори вратата на обора.

Той завари жена си и майка си премалели от страх; а като го видяха жив и здрав, те извикаха и го _____ за ръцете, като че се боеха да не излезе пак. Марко се престори спокоен и ги сметна: той ги увери, че нищо не намерил на двора, че вероятно някоя котка или куче е бутнало тухлите, а глупавата Пена надала врява.

— Само разбудихме махалата — каза той, като увираше пищовите в **кобурите (Кобурът е приспособление за носене на лично късоцевно огнестрелно оръжие от типа на пистолетите и револверите)**, що висяха на стената. Домашните се _____. Баба Иваница извика слугинята:

— Пено мари, да ти опустеят **зъркалите (очите)** — _____ ни. Скоро изведи децата да идат да пикаят на син камък.

В тоя час вратнята се похлопа яката. Марко излезе на двора и попита:

— Кой хлопа?

— Чорбаджи, отвори! — извикаха по турски.

— **Онбашият (началник на десет войници)** — прошушна си Марко безпокойно; — трябва да го скрием на друго място. — И без да обръща внимание на новото хлопане на вратнята, затече се в _____.

— Иванчо! — викна той в сламеника.

Отговор нямаше.

— Заспал е. Иванчо! — викна _____.

Никой не се обади.

— Ах, ще е бегал, **завалията (човек достоен за съжаление, горкият)** — каза Марко, като забележи едвам сега, че той завари вратата отворена на обора. После прибави _____: — Какво ще стане с това момче сега?

На всеки случай той го извика пак няколко пъти и като не доби отговор, Марко се върна към вратнята, която се хлопаше силно, до строшване.